

**ЭКОНОМИКАНЫҢ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҢ БӘСЕКЕГЕ КАБІЛЕТТІЛІГІ:
СЫН-КАТЕРЛЕР МЕН ҮРДІСТЕР
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКОНОМИКИ И ПРАВА:
ВЫЗОВЫ И ТЕНДЕНЦИИ**

– совершенная конкуренция и несовершенная конкуренция. Эти две модели охватывают весь объем понятия «виды конкуренции», если осуществить это деление по всем правилам формы логики, т.е. по дихотомическому делению. Более не может существовать никаких ряд положенных видов конкуренции. Несовершенная конкуренция также может быть подвергнута делению по признаку охвата рынка структурами, которые располагаются от олигополии к монополистической конкуренции и, наконец, к монополии.

Принято полагать, что первоначально структура рынка была такова, что ни один из продавцов и покупателей не способен был оказать решающего влияния ни на цену, ни на масштабы продаж. Цена складывалась стихийно, как некая игра «слепых сил» рынка. Масштабы производства были ограничены располагаемыми ресурсами частных товаропроизводителей. При этом следует исходить из основных постулатов в микроэкономическом анализе. Каждый производитель или покупатель стремится максимизировать свое благосостояние, для чего он должен максимально выжимать полезности из имеющейся совокупности располагаемых имущественных благ. Можно утверждать, что его поведение рационально описывалось кривой производственной возможности.

В настоящее время уточненный микроэкономический анализ уже не может довольствоваться предельно упрощенным подходом к теории потребительского поведения и спроса *ceteris paribus*. О существовании модели совершенной конкуренции можно говорить только с теоретической точки зрения, как о явлении, позволяющем более полно проанализировать процессы ценообразования, поведения фирмы и функционирования рыночной модели.

Список использованных источников

1. М. Блауг «Экономическая мысль в перспективе» / М., 1994. <https>
2. В.А. Медведев «Политическая экономия: учебник для вузов» / М., 1988
3. М. Портер «Конкуренция»
4. А. Смит «Исследование о природе и причинах богатства народов» / М., 1993
5. О. Бём-Баверк «К завершению марксистской системы» / М., 2002
6. К. Маркс, Т.Капитал «Политиздат», 1992
7. Г. Таллок «Потери благосостояния от тарифов, монополий и воровства»
8. А. Маршалл «Основы экономической науки» / М., 2008
9. Э. Чемберлин «Теория монополистической конкуренции: ориентация теории стоимости».

УДК 342.61 (511)

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК
ҚЫЗМЕТШІЛЕРІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІКТЕРІ**

Нуржанова А.А., 3 курс, құқықтану, экономика және құқық институты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Байтасова М.Ж., МжҚТ кафедрасының аға оқытушысы, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Мақала аталған мемлекеттік қызметтерді реттеуші заңнамадағы мемлекеттік қызметшілердің құқықтық жауапкершілігіне арналған. «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V Заңы, мемлекеттік қызметшілерге мемлекеттік қызмет өткеру кезінде ерекше талаптар

**ЭКОНОМИКАНЫҢ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҢ БӘСЕКЕГЕ КАБІЛЕТТІЛІГІ:
СЫН-КАТЕРЛЕР МЕН ҮРДІСТЕР
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКОНОМИКИ И ПРАВА:
ВЫЗОВЫ И ТЕНДЕНЦИИ**

мен шектеулер қояды. Мақалада Қазақстан Республикасының Заңында мемлекеттік қызметшілердің өз қызметтік міндеттерін атқармауына байланысты жауапкершілігі туралы сөз қозғалған. Осы іс-әрекеттер мемлекеттік қызметтің беделін түсіреді және заңдарда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады.

Мемлекеттік органда белгіленген тәртіп бойынша ақы төленетін қызметте отырған және мемлекеттің міндеттерін мен қызметтерін іске асыру мақсатында қызметтік өкілеттіктерін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының азаматы мемлекеттік қызметкер деп танылады.

Мемлекеттік қызмет мемлекеттің аса маңызды құралы болып табылады. Оның жоғары дәрежеде ұйымдастырылуы, заңдылық тұрғыдан қамтамасыз етілуі және жоғары білікті мамандармен жабдықталған болуы керек. Заң ғылымында заңды жауапкершілік институты ерекше орын алады. Кез келген егемен мемлекет сияқты Қазақстан Республикасы да мемлекеттік қызметшілерге жоғары талаптар қояды.

Мемлекеттік қызметшілердің құқықтық жағдайының қажетті бір элементі қызметтік тәртіп болып табылады. Мемлекеттік қызмет атқару қоғам мен мемлекет тарапынан ерекше сенім білдіру болып табылады және мемлекеттік қызметшілердің моральдық-әдептілік бейнесіне жоғары талаптар қояды Сондықтан кез келген мемлекеттік қызметші қызметтік міндеттерін заңнама талаптарына сай орындауға тиіс.

Қазіргі уақытта қызметтік талаптарға қоса, жаһандық: тиімді мемлекеттік басқаруға бағытталу, әлемдік бәсекелестікке қабілеттілік, қоғам мен мемлекетті цифрландыру, адами капиталды дамыту сияқты түбегейлі өзгерістер трендтері заманында мемлекеттік қызметшілерге қосымша талаптар да қойылуда. Оларды тиісті деңгейде орындау – кез келген мемлекеттік қызметші үшін абыройлы міндет әрі әлеуметтік статус. Ал олай болмаған жағдайда, ұлттық заңнамада көрсетілген жауапкершілік институтының тетіктері іске қосылады.

Құқықтықжауапкершілікке әркім өзіндік түсінік береді. О.Ф. Иваненконың айтуынша «құқықтықжауапкершілік – құқық бұзушының жағымсыз салдарға төзуі, белгілі бір мемлекеттік мәжбүрлеу нысанын өз басынан өткізуі» [1, 4 б.].

Ал, Б.Т. Базылев «құқықтық жауапкершілік өз табиғаты бойынша қорғаушы құқықтық қатынас, ал сыртқы пішіні – жазалаушы құқықтық байланыс» дейді [2, 122 б.].

Құқықтықжауапкершілік – бұл да міндет, бірақ мәжбүрлеп орындалады, егер бұл міндет жүктелегн тұлға ерікті түрде орындалмаса.Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашасындағы «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» Заңының 43-бабының 1-тармағы бойынша «мемлекеттік қызметшілер өздерінің қызметтік міндеттерін орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес азаматтық-құқықтық, тәртіптік, әкімшілік, қылмыстық жауаптылықта болады» [3].

Мәселен, мемлекеттік қызметшінің «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының (бұдан әрі – Заң) 50-бабы 1-тармағының 10) тармақшасында көрсетілген тәртіптік теріс қылық жасағаны үшін, атап айтқанда, ресми адамдарға лауазымдық өкілеттіктерін пайдалана отырып мүліктік пайда, игіліктер не артықшылықтар алу үшін сыйлықтар тарту және қызметтен тыс қызмет көрсету, егер онда қылмыстық жазаланатын әрекет не әкімшілік құқық бұзушылық белгілері болмаса, мемлекеттік лауазымын төмендетуге, ал төмен тұрған бос мемлекеттік лауазым болмаған жағдайда – қызметке толық сәйкес еместігі туралы ескерту түрінде заңда белгіленген тәртіппен тәртіптік жаза қолдануға әкеп соғады. Заңның 50-бабы 1-тармағының 17) тармақшасында көрсетілген тәртіптік теріс қылық жасағаны үшін мемлекеттік қызметшіге, атап айтқанда өзінің мемлекеттік немесе оған теңестірілген міндеттерін атқаруына байланысты мемлекеттік қызметшілерден және

**ЭКОНОМИКАНЫҢ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҢ БӘСЕКЕГЕ КАБІЛЕТТІЛІГІ:
СЫН-КАТЕРЛЕР МЕН ҮРДІСТЕР
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКОНОМИКИ И ПРАВА:
ВЫЗОВЫ И ТЕНДЕНЦИИ**

қызметі бойынша өздеріне тәуелді өзге де адамдардан, жалпы қамқорлығы немесе қызметі бойынша жол бергені үшін сыйлықтар немесе қызметтер қабылдау, егер онда қылмыстық жазаланатын әрекет не әкімшілік құқық бұзушылық белгілері болмаса, атқаратын мемлекеттік қызметінен босатуға әкеп соғады.

Сонымен қатар, мемлекеттік қызметші білмей келіп түскен, сондай-ақ ол тиісті функцияларын Заңның 50-бабы 1-тармағының 17) тармақшасындағы бірінші абзацынбұза отырып атқаруына байланысты алған сыйлықтар, жеті күн мерзімде арнаулы мемлекеттік қорға өтеусіз тапсыруға жатады, ал мемлекеттік қызметшіге нақ сондай мән-жайларда көрсетілген қызметтер үшін ол республикалық бюджетке ақша аудару жолымен ақы төлеуге тиіс. Өзіне сыйлықтар келіп түскен мемлекеттік қызметші жоғары тұрған лауазымды адамның келісімімен оларды аталған қордан тиісті жерде қолданылып жүрген нарықтық бөлшек сауда бағасы бойынша сатып алуға құқылы.

Сыйлықтарды сатудан түскен ақшаны арнаулы мемлекеттік қор республикалық бюджетке аударды; Мемлекеттік қызметшінің отбасы мүшелері осы адам қызмет бабында солармен байланысты болатын шетелдік те, Қазақстан Республикасының да жеке және заңды тұлғалары есебінен сыйлықтарды және көрсетілетін қызметтерді, туристік, емдеу-сауықтыру және өзге де сапарларға шақыруларды қабылдауға құқылы емес. Мемлекеттік қызметші өзінің отбасы мүшелері заңсыз алған сыйлықтарды жеті күн мерзімде арнаулы мемлекеттік қорға өтеусіз тапсыруға және өзінің отбасы мүшелері құқыққа сыйымсыз пайдаланған қызметтер құнын республикалық бюджетке ақша аудару жолымен өтеуге міндетті.

Мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті адамға не оған теңестірілген адамға немесе жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамға не лауазымды адамға, сол сияқты шет мемлекеттің немесе халықаралық ұйымның лауазымды адамына өзі немесе делдал арқылы бұрын жасаған заңды әрекеттері (әрекетсіздігі) үшін сомасы немесе құны екі айлық есептік көрсеткіштен аспайтын сыйлық беру, егер осы адам жасаған іс-әрекеттер (әрекетсіздік) алдын ала уағдаластыққа байланысты болмаса, қылмыстық жауаптылыққа әкеп соқпайды. Бұл жағдайда аталған тұлғалар «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 5 шілдедегі Кодексіне (Бұдан әрі-ҚР ӘҚБтК) сәйкес белгіленген әкімшілік жауапкершілікке тартылады. Мысалы, мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілетті адамның не оған теңестірілген адамның жеке өзі немесе делдал арқылы заңсыз материалдық сыйақы, сыйлықтар, жеңілдіктер не Қызметтерді ұсынған адамдардың пайдасына іс-әрекеттері (әрекетсіздігі) үшін оларды алуы, егер мұндай іс-әрекеттер (әрекетсіздік) мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілетті адамның не оған теңестірілген адамның қызметтік өкілеттіктеріне кірсе, егер бұл іс-әрекеттерде қылмыстық жазаланатын әрекет белгілері болмаса, алты жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеліп соғады (ҚР ӘҚБтК 677-бабы).

Сонымен қатар, ҚР ӘҚБтК жеке және заңды тұлғалардың заңсыз материалдық сыйақы бергені үшін әкімшілік жауапкершілік қарастырылған (ҚР ӘҚБтК 676-бабы және 678-бабы). ӘҚБтК аталған баптары әкімшілік сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарға жатады. Жекелеген негіздер бойынша мемлекет меншігіне түскен мүлікті уәкілетті органға толық немесе уақтылы бермегені үшін, егер бұл әрекеттерде қылмыстық жаза қолданылатын әрекет белгілері болмаса, атап айтқанда: мемлекеттік міндеттерді атқаруға уәкілетті адамға немесе оған теңестірілген адамға, сондай-ақ олардың отбасы мүшелеріне келіп түскен және арнаулы мемлекеттік қорға өтеусіз тапсыруға жататын сыйлықтар ҚР ӘҚБтК 472-бабы бойынша (жеке тұлғаларға-айлық есептік көрсеткіштің он беске дейінгі мөлшерінде, заңды тұлғаларға – Лауазымды тұлғаларға – 15 АЕК, заңды тұлғаларға – 45 АЕК) қарастырылғанына назар аудару қажет.

**ЭКОНОМИКАНЫҢ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҢ БӘСЕКЕГЕ КАБІЛЕТТІЛІГІ:
СЫН-КАТЕРЛЕР МЕН ҮРДІСТЕР
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКОНОМИКИ И ПРАВА:
ВЫЗОВЫ И ТЕНДЕНЦИИ**

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексімен (бұдан әрі – ҚР ҚК) заңсыз сыйақы алғаны үшін қылмыстық жауапкершілік көзделген. Мәселен, ҚР ҚК 247-бабының 1-бөлігіне сәйкес мемлекеттік органның не мемлекеттік ұйымның мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілетті тұлға болып табылмайтын қызметкері немесе оған теңестірілген тұлға, сол сияқты басқару функцияларын орындамайтын мемлекеттік емес ұйымның қызметкері өзінің міндеттері шеңберіне кіретін жұмысты орындағаны немесе қызмет көрсеткені үшін материалдық сыйақы, жеңілдіктер немесе мүлктік сипаттағы қызметтерді заңсыз алғаны үшін, сексен айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу, дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға, не жиырма тәулікке дейінгі мерзімге қамаққа алуға жазаланады.

Бірнеше рет жасалған дәл сол әрекет-жүз жиырма айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не жүз жиырма сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не отыз тәулікке дейінгі мерзімге қамаққа алуға жазаланады. ҚР ҚК 247-бабының 1-бөлігінде және 2-бөлігінде көзделген, ірі мөлшерде сыйақы алуға байланысты не қорқытып алумен ұштасқан әрекеттер екі мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не алты жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға, не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге, не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға, не мүлкі тәркіленіп немесе онсыз немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыруға немесе үш жылға дейінгі мерзімге белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыруға жазаланады.

Осылайша, Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген міндеттерді және (немесе) шектеулерді сақтамау мемлекеттік әкімшілік қызметшілердің мемлекеттік қызметті тоқтатуына негіз болып табылады. Сонымен қатар, мемлекеттік қызмет атқару қоғам мен мемлекет тарапынан ерекше сенім білдіру болып табылады және мемлекеттік қызметшілердің моральдық-этикалық бейнесіне жоғары талаптар қояды.

Қоғам мемлекеттік қызметшілер өздерінің барлық күштерін, білімі мен тәжірибесін өздері жүзеге асыратын кәсіби қызметке жұмсайды, өз Отаны – Қазақстан Республикасына әділ және адал қызмет етеді деп есептейді. Ел Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауында айтқандай, заң алдындағы теңдік құқық қорғаудың басты негізіне айналуы қажет [3].

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. О.Ф. Иваненко «Некоторые проблемы теории юридической ответственности», 1979
2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы: Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы Заңы
3. «Қазақстан жолы 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Н.Ә. Назарбаев Жолдауы.